

Menneskets status i naturen og menneskets moralske status

skrevet af Valde Hougaard, AU · udgivet februar 2019

Abstract

This article argues against the notion of appealing to a non-existent impartial point of view from nowhere, as the place from where to handle our ethical thinking. This is situated within larger issues about prejudice, the moral status of humans and animals, the authority and relevance of certain kinds of ethical theorizing, and the status of human beings within nature. It follows Bernard Williams in arguing that there is no reason to let the declining cosmic importance of human beings that follows from conceiving us as continuous with the rest of nature, persuade us that the idea of a creature's simply being human cannot constitute a reason for how we should be ethically prepared to treat it. It does so in a critical discussion with Peter Singer's utilitarianism, especially over his controversial ideas about infanticide. It ends by concluding that we have no reason to conduct our ethical thinking such as to make the ethical consideration we should extend to a creature depend on its importance from some other point of view than our human one. We should realize that the universe cannot tell us what we should care about.

Indledning

Meget tyder på, at mennesket ikke er så unikt et væsen, som man traditionelt har antaget i forhold til verdens overordnede sammenhæng. Oplysningstidens kritik af traditionelle syn på universet og vores plads i det har medført den stadig igangværende sekulariseringsproces, hvor de traditionelle forestillinger, som mennesket har haft om sig selv og verden i

stigende grad reduceres til en status af antropocentriske fordomme. Luciano Floridi formulerer i denne forbindelse tre revolutioner som vores selvforståelse har måtte gennemgå: “We are not immobile, at the centre of the universe (Copernicus); we are not unnaturally distinct and different from the rest of the animal world (Darwin); and we are far from being entirely transparent to ourselves (Freud)” (Floridi 2008: 651). I vores sekulariserede og moderne samfund virker det altså hovmodigt at påstå, at mennesker skulle have en privilegeret status i forhold til, hvordan verden hænger sammen. Universet er ikke indrettet som vores hjem, og vi er ikke sendt hertil for at dominere planeten. Vi er skabt af den samme evolutionære proces, som har frembragt alt andet i naturen, og vores art adskiller sig kun fra andre arter ved at befinde sig på et kontinuum fra dem uden nogen diskontinuerlige væsensforskelle. En traditionel forståelse af naturbegrebet, hvor det ofte bliver brugt til at betegne det, som står i en kvalitativ *modsætning* til alt det, som vedrører menneskelige aktiviteter og formål ud fra en idé om en essentiel forskel imellem mennesket på den ene side og naturen på den anden, kan være svær at opretholde. Men hvis vi accepterer dette nyt verdensbillede, hvilke filosofiske konsekvenser opstår som følger af dette, når vi tænker over menneskets moralske status? Jeg vil i det følgende kredse omkring dette spørgsmål, da det åbner op for muligheden for at diskutere, og måske reevaluere, nogle indgroede filosofiske ideer om upartiskhed, fordomme, mennesker og dyrs status i vores etiske tænkning og hvad (og ikke mindst: *Hvem*) en etisk teori i filosofien egentlig er til for. Dette vil jeg gøre ved at vende tilbage til Bernard Williams’ kritik af de former for etisk teori, hvor en bestemt holdning til upartiskhed og fordomme spiller en essentiel rolle¹. Jeg vil starte med at skitsere, hvad der er involveret i en etisk teori af denne art.

¹ Som den særligt kommer til udtryk i *The Human Prejudice* (2008) og *Ethics and The Limits of Philosophy* (1985/2006). Jeg mener især, at det er vigtigt at hvide nogle af hans synspunkter frem i lyset igen nu, siden debatten omkring dyrs moralske status i forhold til menneskers er steget voldsomt i opmærksomhed siden hans død i 2003.

Derefter vil jeg vise, hvordan denne opfattelse af etik leder til kritikken af den såkaldte 'speciesisme', og fremføre nogle af de praktiske konsekvenser, denne kritik får i Peter Singers utilitarisme. I den sidste del af min artikel vil jeg forsøge at sætte spørgsmålstegn ved denne form for etisk teoris legitimitet til, igennem dens unødvendigt omfattende forståelse af, hvad der tæller som en fordom, at skulle regulere moralske hensyn fra et imaginært forudsætningsløst synspunkt, der ikke er vores.

Upartiskhed

Jeg vil starte med at præsentere en indflydelsesrig opfattelse af, hvad der kendetegner det etiske, som er tilpas generel til at kunne favne mange forskellige mere specifikke opfattelser. Senere vil jeg tage den op til kritisk overvejelse. Jeg vil ikke komme med en formel definition, men i stedet opridse nogle kendetegn, som jeg mener gør sig gældende i mange etiske opfattelser.

Det etiske standpunkt: Når vi tænker etisk bruger vi ikke partisk og selvisk tænkning. Det kan ikke spille nogen rolle i argumentationen, at det er *mig* eller *os* der får gavn af en bestemt handling eller praksis, eller *dem*, der lider skade. En etisk retfærdiggørelse kan ikke være baseret på, hvad der er vigtigt alene fra *vores* synspunkt. En etisk begrundelse er i udgangspunktet ikke tilpasset til at skulle akkommodere de egenskaber, som *os*, der diskuterer etiske spørgsmål, har. Medmindre disse, vores, egenskaber kan vise sig at være vigtige fra et mere universelt synspunkt end blot for *os* som den gruppe, der overvejer, hvordan de skal retfærdiggøre en bestemt handling eller praksis, kan de ikke have nogen moralsk vægt. En retfærdiggørelse, der appellerer til *dem* vil være udtryk for en selvisk fordom, hvor vi favoriserer vores egne medlemmer, blot fordi de er medlemmer af den gruppe, vi også er medlem af, og ikke fordi de besidder moralsk relevans ud fra et universelt eller upartisk synspunkt. 'Fordi han er en af os' kan aldrig være en relevant moralsk overvejelse.

Jeg har præsenteret dette etiske standpunkt i meget generelle vendinger for at understrege, at det er kompatibelt med mange forskellige etiske teorier. Men hvad enten en specifik teoretisk position lægger vægt på rationalitet, evnen til at føle smerte, selvbevidsthed (eller forskellige kombinationer af disse) som det upartiske kriterium, der kvalificerer et væsen til moralsk hensyn, kan man allerede nu fra et etisk standpunkt opnå en forståelse af, hvad der er galt med klassiske fordomme som racisme og sexismen. Racisten og sexisten begrænser deres moralske hensyn til kun at gælde dem, der hører under deres egen gruppe, og dermed forbryder de sig imod det, jeg kalder 'det etiske standpunkt', ved at de favoriserer bestemte personer moralsk udelukkende på grund af, at de besidder visse egenskaber, som de har til fælles med den bestemte gruppe.

Etisk teori og det ikke-menneskelige perspektiv

Dette upartiske standpunkt kan virke selvindlysende, nærmest som den første nødvendige betingelse for, at noget overhovedet kan kaldes 'etisk tænkning' (se f. eks. Singer 1993: 10-3). Men på trods af dets intuitive appel kan dette princip, sammen med de overvejelser, jeg startede ud med om menneskets mangel på en unik placering i universet, lede til nogle kontroversielle konklusioner. Jeg vil nu præsentere en type af argument, som er steget i popularitet i den senere tid, og som bygger på det foregående. Jeg vil senere vende tilbage og kritisere det, da min artikel er et forsvar for vores brug af ideen om et menneske som en vigtig moralsk kategori. Denne kritik vil blive gennemført ved at stille spørgsmålstejn ved det, jeg har kaldt 'det etiske standpunkt', som det forudsætter.

Menneskets status fra det etiske standpunkt: En appel til, at et væsen er et menneske, kan ikke være med til at give det en moralsk privilegeret status i vores etiske tænkning. 'Fordi det er et menneske' fungerer ligesom 'fordi han er en af os'. Hvis vi appellerer til rationalitet, evnen til at føle smerte eller selvbevidsthed for at vise, at det er moralsk

uforsvarligt, at racisten og sexisten favoriserer deres egen gruppe (som ikke adskiller sig på disse moralsk relevante parametre), ser vi, at disse moralsk relevante egenskaber også må give andre væsener, der besidder dem, krav på moralsk hensyn, uanset om disse væsener er mennesker eller ej. Ikke alle mennesker har dem, eller har dem i lige høj grad (spædbørn, Alzheimers-patienter og andre mangler dem, eller besidder dem i mindre grad end mange dyr), og flere dyr besidder dem, i højere eller mindre grad. Det er derfor bedre, hvis vi bruger et begreb som 'person' som den operationelle ide i vores etiske tænkning, som betegnende for et væsen der har *disse* egenskaber, og ikke den moralsk irrelevante egenskab 'menneske', da medlemskabet af denne art ikke garanterer medlemskab i nogle af de moralsk relevante kategorier (ibid.: 87). At give et væsen speciel moralsk status *alene*, fordi det er et menneske, er altså at være skyldig i en form for artschauvinisme, eller speciesisme, en fordomsfuld 'isme' helt på linje med sexismen og racismen. At fastholde, at mennesket er det eneste væsen, der kan føle smerte, være rationel, have selvbevidsthed osv. er at være forblændet af traditionelle og religiøse fordomme, der siger, at mennesket er det mest perfekte væsen i universet. Selvom mange ikke længere accepterer det metafysiske verdensbillede, der gav rod til disse overbevisninger, er fordommen om menneskelig suverænitet stadigvæk så rodfæstet i vores kultur, at vi implicit tror, at mennesket er det eneste væsen, der har disse egenskaber. Men med vores moderne sekulariserede verdensbillede kan dette syn på menneskets privilegerede status i naturen ikke længere opretholdes, og udskiftningen af fordomsfulde og antropocentriske opfattelser af universets beskaffenhed kræver en lignende erstatning af fordomsfulde og antropocentriske overbevisninger i vores etiske tænkning.

Singers anti-speciesisme i praksis

Hvilke praktiske konsekvenser vil en sådan ændring af vores etiske orientering få? En af dem, der er blevet mest berømt for at ytre sig om vores fordomsfulde behandling af andre arter, er nytteetikeren Peter Singer. Nytteetikken er den filosofi, der går længst, når det kommer til forsøget på at gendrive fordomme, og anlægge et universalistisk syn på, hvad der fortjener moralsk status. En af de vigtigste historiske skikkelser indenfor utilitarismen, Henry Sidgwick, formulerer dens hovedide med en rammende beskrivelse: "The good of any one individual is of no more importance, from the point of view (if I may so say) of the Universe, than the good of any other; unless, that is, there are special grounds for believing that more good is likely to be realized in the one case than in the other." (Sidgwick 1907: 382). Der er mange forskellige udformninger af utilitarismen, men den grundlæggende ide går ud på, at alle bevidste væseners interesser, smerte og nydelse, skal give en ligeså meget grund til at handle som interesserne, der besiddes af én selv, ens familie, race, køn, art osv., med det eneste formål at maksimere mængden af glæde eller livskvalitet i universet. Smerte er smerte, nydelse er nydelse, uanset hvilket væsen, der oplever det. Hvis man henviser til det faktum, at et væsen er af ens egen art, race eller køn som en begrundelse for hvordan man skal behandle det, vil det blot være et udtryk for en fordom, en insisteren på at se verden fra sit eget arbitrære synspunkt, i stedet for at se den fra *universets* synspunkt, som Sidgwick taler om i citatet ovenfor.

Singers form for utilitarisme, og hans dertilhørende kritik af den såkaldte speciesisme, leder ham til en række kontroversielle konklusioner, eksempelvis vedrørende abort og spædbarnsdrab. Den normale liberale position mht. abort går ud fra, at uskyldige mennesker har ret til ikke at blive slået ihjel, og må derfor argumentere for, at et foster ikke er et menneske før et bestemt tidspunkt under graviditeten. Ellers vil der ikke være forskel på en abort og et drab på et uskyldigt menneske. Det gængse

konservative modargument går ud på at sige, at fosterets udvikling foregår på et kontinuum, og at man derfor ikke kan pege på noget entydigt tidspunkt i fosterets udvikling, hvor det går fra at være et menneske til ikke at være det. Derfor eksisterer der ikke noget kriterium, der kan adskille abort fra drabet på et menneske, og siden mennesker har ret til ikke at blive slået ihjel, kan en abort ikke retfærdiggøres.

Opfattelsen af, at mennesket skulle besidde en speciel 'ret til liv', som den normale liberale og den konservative deler, begynder at virke usikker, hvis man godtager, at ikke alle medlemmer af menneskearten besidder de egenskaber, der kvalificerer det til et specielt moralsk hensyn fra universets synspunkt. Her tænker jeg mere specifikt på de tidligere nævnte egenskaber af rationalitet og selvbevidsthed. Væsener der har disse egenskaber er, hvad Singer kalder for *personer*, fordi de er: "rational and selfconscious, conceiving themselves as distinct beings with a past and a future" (Singer 1993: 131). En person er et væsen, som kan se sig selv som værende identisk med sig selv over tid. Derfor har det en præference for at fortsætte med at leve, der gør det mere alvorligt at slå dem ihjel end ikke-selvbevidste væsener. En person har præferencer og projekter for sig selv der strækker sig langt ud i fremtiden og disse vil alle blive forpurrede, hvis væsenet slås ihjel. Spædbørn er derimod ikke personer endnu. De har måske evnen til at føle smerte og nydelse, men de kan ikke have præferencer, der strækker sig langt ud i fremtiden og har rødder i deres fortid. Et spædbarn er altså mere ligesom et foster i de fleste moralsk relevante aspekter. Den kendsgerning, at det kan være svært at pege på et tidspunkt, hvor fosteret bliver til et menneske, er ikke en indvending imod Singers liberale position mht. abort. Her må vi huske, at et væsens status som medlem af menneskearten ikke kan bære nogen moralsk vægt i sig selv (medmindre vi altså med 'menneske' mener 'person'). Singer er enig med den konservative position når den siger, at vi ikke kan finde en klar skillelinje imellem et foster og et spædbarn, og at det derfor ikke kan

udelukkes at en abort er et drab på et menneske. Men hvis man med 'menneske' blot forstår artsmedlemskab (og ikke den moralsk vægtige kategori 'person'), så er det ikke sandt, at fostret eller spædbarnet har en speciel ret til liv. Så selv *hvis* fosteret er et menneske, kan det ikke spille nogen moralsk forskel mht. hvorvidt det er forkert at dræbe det. Hverken fostret eller spædbarnet er en 'person':

Infants are sentient beings who are neither rational nor selfconscious. So, if we turn to consider the infants in themselves, independently of the attitudes of their parents, since their species is not relevant to their moral status, the principles that govern the wrongness of killing non-human animals who are sentient but not rational or self-conscious must apply here too. (ibid.: 183)

Hvis der ikke er nogle komplikationer mht. til bedrøvede forældre, har det at dræbe et spædbarn, eller bruge det i medicinske eksperimenter, omtrent samme status som at gøre det samme ved en ko, eller et andet levende væsen der ikke er en 'person'. Singer mener, at et sådant drab kan retfærdiggøres under bestemte omstændigheder. Ifølge ham er dyr, spædbørn, mentalt handikappede (og andre 'ikke-personer', der ikke kan se sig selv som en distinkt entitet der eksisterer over tid) 'erstattelige'. Dette vil sige, at hvis drabet på et af disse væsener er en nødvendig betingelse for, at et eller flere nu blot *potentielle* væsener kan komme til at eksistere, og kvaliteten af disse potentielle væseners liv overstiger ikke-personens fremtidige liv, kan et sådant drab retfærdiggøres. Singer forsøger at retfærdiggøre spædbarnsdrab som en udvidelse af en allerede igangværende praksis, som mange af os ikke finder moralsk forkert. Mange accepterer (hvis ikke de accepterer det konservative argument, som jeg udlagde ovenfor), at en kvinde kan få fjernet et foster, hvis det viser sig under en scanning, at barnet vil komme til at lide af et handicap som f.eks. Downs syndrom. Rationalet er, at det barn kvinden kan få i stedet, hvis

aborten bliver gennemført, vil få et bedre liv end det foster der nu eksisterer, hvis sidstnævnte får lov at vokse op. Men hvis forskellen på et spædbarn og et foster ikke kan spille nogen moralsk signifikant rolle, vil der ikke være noget galt med, at et forældrepar vælger at slå et nyfødt spædbarn med et seriøst handicap ihjel, hvis dets død er en nødvendig betingelse for eksistensen af et gladere barn, som de kunne opfostre i dets sted. Singer ser altså sin teori som en udvidelse af rationalet omkring udskiftelighed der siger, at vi gerne må gøre verden til et bedre sted ved at udskifte aktuelle væsener, der ikke er personer, med nye væsener med større livskvalitet. Men på grund af folks speciesistiske favorisering af kategorien 'menneske' i deres moralske tænkning, har denne praksis været udsat for en, ifølge Singer, ulogisk begrænsning, så udskiftelighed ikke gælder efter fødslen. Dette bliver især relevant når vi betænker at:” Some disabilities, in fact, are not present before birth; they may be the result of extremely premature birth, or of something going wrong in the birth process itself.” (ibid.: 190). Konklusionen på disse overvejelser bliver, at der ikke er nogen grund til at begrænse denne praksis til kun at gælde fostre og ikke spædbørn, på grund af en såkaldt 'ret til liv' som hverken fostret eller spædbarnet kan have, uanset hvilket synspunkt man så ellers har omkring fostrets status som menneske. Ingen af dem er 'personer'. (ibid.: 181-91)

Der er dog nogle relevante overvejelser, jeg mener man bliver nødt til at gøre sig i denne situation. Det vil sige: før man begynder at betegne flere af de moralske kategorier, som de fleste mennesker betragter som noget, der spiller en vigtig rolle i deres liv og omgang med hinanden, som blotte fordømme. Spørgsmålet drejer sig om, hvilken autoritet en bestemt opfattelse af, hvad der gør en handling rigtig eller forkert skal tildeles, når den har disse konsekvenser. Hvorfor føler vi, at vi behøver at legitimere dem fra et synspunkt der principielt ikke kan favorisere noget af det, vi som mennesker finder vigtigt? Hvorfor skal vi kunne retfærdiggøre brugen

af 'det er et menneske', som en begrundelse for hvordan man kan, og ikke kan, behandle et væsen i forskellige situationer? Ifølge Singer bliver vi nødt til at træde udenfor den etiske forståelsesramme, der normalt giver folk grunde til at handle og tænke som de gør, og begrunde den med nogle andre kriterier, der ikke tager noget af alt dette for givet. Men hvis denne forståelsesramme indeholder de værdier og overbevisninger som folk anser for de vigtigste til at give mening til dem selv og deres handlingsliv melder spørgsmålet sig: *Hvordan kan vi evaluere en teori som Singers, uden at gøre brug af de overbevisninger den søger at erstatte?* (Williams 2006: 115). Teoretikere som Singer mener, at vi aldrig kan sige, med Williams: "You can't kill that, it is a child, is more convincing as a reason than any reason which might be advanced for its being a reason." (Williams 1981: 81), og at vi har brug for en mere upartisk og filosofisk sofistikeret begrundelse for at have disse overbevisninger. Jeg vil, modsat Singer, argumentere for, at der ikke er nogen grund til at træde dette skridt tilbage fra vores normale praksis. De eneste personer jeg har stødt på der vil støtte spædbarnsdrab er entusiaster for den form for etisk teori, jeg har beskrevet i de forudgående afsnit. Jeg vil mene, at der ligger en bevisbyrde hos den filosof, der vil have os til radikalt at udskifte gængse idealer om hvad der er etisk acceptabel adfærd (og dermed genoverveje vores modstand imod en praksis som f.eks. spædbarnsdrab). Hvis vi ikke skal se hans kriterier som mere vilkårlige end dem, de skal retfærdiggøre, må han give os en grund til at indtage det etiske standpunkt I resten af denne artikel vil jeg behandle nogle af de betragtninger, der kan siges at tale for at bedrive etik på den måde, jeg har skitseret ovenfor, hvoraf Singer er en repræsentant. Det vil jeg gøre ved at genoptage nogle af Bernard Williams overvejelser om hvorvidt det kan siges at være fordomsfuldt, irrationelt eller blokerende for muligheden af social kritik at afvise dette synspunkt. Hvis dette ikke er tilfældet, håber jeg at kunne bidrage til en mere skeptisk indstilling over for autoriteten og relevansen af den form for etisk teori, jeg

kritiserer. Jeg håber også, at dette kan være med til at vise hvordan menneskets mangel på eneståenhed i universet ikke behøver at få de omstyrtende etiske konsekvenser, som modstanderne af den såkaldte speciecisme mener, det skal have.

Det etiske standpunkt og fordomme

Hvorfor bør vi indtage det, som jeg har kaldt det etiske standpunkt? Er vi drevet til det fordi vi ellers ikke vil have nogen ressourcer, hvormed vi kan kritisere traditionelle fordomme som sexisme og racisme? En ting der er værd at bemærke er, at racister og sexister sjældent vil retfærdiggøre en bestemt fordomsfuld praksis med begrundelserne: 'Fordi han er sort' eller 'fordi hun er en kvinde' (Williams 2008: 139). Hvad der er mere sandsynligt er, at en sådan person vil forsvare sin adfærd med en begrundelse, som i virkeligheden er en uoprigtig rationalisering, eller bygger på uvidenhed (Som Hume, når han i et af sine mindre heldige øjeblikke skriver: "I am apt to suspect the negroes, and in general all the other species of men (for there are four or five different kinds) to be naturally inferior to the whites. There never was a civilized nation of any other complexion than white, nor even any individual eminent either in action or speculation. No ingenious manufactures amongst them, no arts, no sciences." (Hume 1875: 25). De argumenter som en etisk teori kan bidrage med, er ikke relevante her. En racist eller sexist kan være fuldstændigt enig i den form for etisk teori, jeg har beskrevet ovenfor, men være uenig i, om en bestemt befolkningsgruppe lever op til de kriterier, som den delte teori foreskriver som moralsk relevante på grund af en fordom, der får ham til ikke at anerkende kendsgerninger mht. lighedspunkter imellem forskellige racer eller køn. For at bekæmpe disse fordomme kræves der en anden form for kritik end de meget generelle overvejelser, som en etisk teori kan bidrage med (Williams 2006: 116). Afsløringen af specifikke former for selvbedrag, rationaliseringer,

uvidenhed og irrationalitet går ofte ud på at vise, at de samme etiske grunde som en person *allerede* accepterer ikke bliver appliceret konsistent i en given situation, og det er ikke et domæne, vi behøver en systematisk etisk teori til at hjælpe os med.

Men når vi taler om den såkaldte 'menneskelige fordom' lader det til, at 'fordi det er et menneske' kan fungere som en grund, der ikke bliver hjulpet eller rationaliseret af andre mere 'relevante' grunde, som det er meningen, man skal finde i en etisk teori. Analogien imellem racisme og sexismen på den ene side, og den såkaldte speciesisme på den anden, er misledende i den forstand, at racisten og sexisten ikke troede, at det *udelukkende* at appellere til race eller køn gjorde en moralsk forskel, på samme måde som et væsens status som 'menneske' kan spille en rolle i vores tænkning (Williams 2008: 140). Dette er et vigtigt faktum, som jeg kommer tilbage til.

Etik og synspunkt

Dette leder videre til den næste pointe: Når vi ikke har brug for etisk teori af den førnævnte type til at kritisere fordomme som racisme og sexismen, hvilken myndighed har fortalere for den form for etiske teori så til at sige, at vi bør skifte en kategori ud, der i rigtigt mange tilfælde giver folk grunde til at handle og agere, som de gør? De filosoffer, der vil have os til at udskifte denne 'irrelevante' kategori med en, der kan legitimeres ud fra deres teoretiske ståsted, vil ofte karakterisere vores uetiske tendens til at favorisere vores egen art som et udtryk for, hvad Singer kalder: " [...] the deep-seated Western belief in the uniqueness and special privileges of our species [...]" (Singer 1993: 89). Singer lader til at mene, at nu hvor vi er begyndt at beskrive verden på en måde, der ikke fremhæver vores værdier og interesser som noget, der besidder en unik status i universet, må vores moralske status gennemgå en lignende degradering: "Now that we are reassessing our speciesist view of nature, however, it is also time to

reassess our belief in the sanctity of the lives of members of our species” (ibid.: 89). Richard Ryder skriver I samme ånd, i den pjece der populariserede termen ’speciecisme’:

” Since Darwin, scientists have agreed that there is no ‘magical’ essential difference between human and other animals, biologically-speaking. Why then do we make an almost total distinction morally? If all organisms are on one physical continuum, then we should also be on the same moral continuum.” (Ryder 2015: 67).

Idet vi fastholder, at mennesker er vigtige i vores etiske tænkning er Singer og andre af den overbevisning, at vi også må påstå at mennesker er vigtige *absolut*, i en eller anden kosmisk forstand. Det er dette, som Williams ofte udpeger som en fejltagelse. Vi behøver ikke at sige mere end at mennesker er vigtige *for os*, eller *fra vores synspunkt*. De konstante appeller til sekularisering man hører fra de filosoffer, der argumenterer imod, hvad de ser som ’den menneskelige fordom’ indser ikke, at dette fænomen ikke nødvendigvis taler til deres fordel. Et væsens vigtighed i vores etiske tænkning behøver ikke at variere med dets vigtighed på en imaginær skala for kosmisk betydning, fra et ikkeeksisterende synspunkt (Williams 2008: 147f). At sekularisere sin etik er ikke ensbetydende med at gå fra en tilstand, hvor vi før prioriterede mennesket højt i vores etiske tænkning med den begrundelse, at vi var vigtige ud fra en guddommelig eller kosmisk målestok, til nu ikke at tillægge mennesket nogen vægt, i kraft af en viden om vores kosmiske ubetydelighed. Det er i stedet at indse, at vi *ikke behøver* at vurdere vores aktiviteter efter en transcendent målestok. Vi kan acceptere, at det eneste synspunkt hvorfra det, vi værdsætter, har en moralsk betydning, er fra vores menneskelige synspunkt. Dette er ikke det samme som at acceptere, at disse ting nu ikke kan have en moralsk betydning overhovedet, medmindre man fastholder, at der eksisterer et andet synspunkt, en højere autoritet, som vi står til ansvar over for, og hvorfra visse ting kan vise sig at være moralsk vigtigere end andre. Et synspunkt man kunne fristes til at kalde ’universets synspunkt’. Selvom

det måske er en passende aspiration til videnskabelige formål at betragte universet fra et sted der, for så vidt det er muligt, transcenderer ethvert partikulært eller idiosynkratisk sted i det, følger det ikke, at dette er det passende perspektiv hvori vi bør håndtere vores etiske tænkning. Filosofer som Singer fordømmer på det heftigste, hvad de betragter som den antropocentriske tro på, at mennesket skulle være vigtige fra et kosmisk standpunkt. De diagnosticerer denne tendens som rodfæstet i det de ser som gamle illusioner, hvor folk troede på Gud som skaberen af mennesket i sit eget billede med et bestemt formål. Det komiske er, at disse teorier selv deler en lighed med dette synspunkt, i den forstand, at det etiske standpunkt kræver, at vi forlader menneskelivet fuldstændigt for at gøre brug af en over-menneskelig standard i vores tænkning. Det er korrekt at egenskaber som selvbevidsthed, rationalitet og evnen til at føle smerte er kategorier, der spiller en vigtig rolle i vores etiske tænkning. Vi ønsker at fremme interesserne for væsener der har disse egenskaber, vi bryder os ikke om, når deres udvikling hindres, og vi sætter bestemte grænser for, hvordan man bør og ikke bør behandle væsener, der besidder dem. Dette giver os gode grunde til at behandle de væsener, vi deler planeten med, på en etisk ansvarlig måde, og får os til at udvide vores moralske hensyn til også at gælde dem til en vis grad. Men siden vi på samme måde *også* bruger ideen om, hvorvidt et væsen er et menneske som en vigtig etisk overvejelse i forhold til hvordan vi er parate til at behandle det, bliver det svært at se hvorfor denne egenskab skulle være mere 'arbitrær' end de mere smarte egenskaber som selvbevidsthed, evnen til at føle smerte eller rationalitet (Williams 2008: 144). Teoretikere som Singer har det med at lave en distinktion imellem hvilke egenskaber, der blot er vigtige 'for os', og hvilke egenskaber, der er vigtige fra det standpunkt, som udgør deres etiske måde at anskue verden på. Vi har som sagt ikke brug for denne distinktion for at kritisere klassiske fordomme som racisme og sexism. Kravet om, at folk bør hente en legitimation for deres aktiviteter

fra en 'højere kilde', hvorfra de bør anskue og legitimere deres aktiviteter, vil nok oftere blot resultere i at fremmedgøre folk fra de ting, de normalt anser som vigtige. Dette kan, især i utilitarismens tilfælde, vække en følelse af ubestemmelig skyld hos dem, der ikke føler de lever op til det moralske krav, utilitarismen sætter: At de skal foretage upartisk identifikation med al den lidelse der eksisterer i universet, fra utilitaristens ikke-eksisterende synspunkt (et synspunkt de bliver nødt til at afvise, hvis de vil bevare deres forstand). Hele denne tankegang bærer præg af selv samme fordomme, som der ellers advokeres for at opgive: Nødvendigheden i at transcendere vores menneskelige anskuelse af universitet, og få legitimeret vores etiske kategorier af en højere instans.

Hvad er en fordom?

Jeg kan altså ikke se, at etiske teoretikere som Singer har givet os nogen grund til at stoppe med at bruge den kendsgerning, at et væsen er en artsfælle som en begrundelse for, hvordan vi er parate til at behandle det, og dette på en måde, som vi ikke ville bruge et menneskes race eller køn til at konstituere en begrundelse for differentiell behandling. Racisten og sexisten tager visse grunde, der netop *ikke* bare er en appel til race eller køn, som tilstrækkelige betingelser for at tage et bestemt moralsk hensyn til et menneske, men uden at applicere disse kriterier konsistent, når det kommer til kvinder eller sorte (Williams 2006: 115). Dette kan skyldes en uoprigtig rationalisering, uvidenhed, eller en besættelse af en falsk ideologi, og der eksisterer derfor allerede mulighed for rationel kritik af disse praksisser. Med den såkaldte 'menneskelige fordom' forholder det sig anderledes, da et væsens status som menneske *i sig selv* dikterer for os, hvordan det bør behandles. Denne status behøver ikke en falsk ideologisk motiveret hjælpegrund. At vi giver mennesker en bestemt status i vores etiske tænkning behøver altså ikke en retfærdiggørelse, der bygger på den falske præmis, at et væsen *qua* menneske besidder nogle yderligere

relevante egenskaber. Det er ikke en irrationelt begrænsende fordom, hvor vi bruger bestemte karakteristika som tilstrækkelige til at give et bestemt væsen moralsk hensyn, men begrænser dem når det gælder specifikke væsener, der ikke er medlem af en bestemt moralsk irrelevant kategori, som vi også er medlem af (jævnfør racisme og sexismen). Vi kan opgive, hvad jeg i starten af artiklen kaldte for 'det etiske standpunkt', og stadig beholde 'menneske' som en central kategori i vores etiske tænkning, og dermed befri os selv fra ideen om, at dette kræver en godkendelse fra en eller anden instans, der ikke allerede er involveret i det, vi som mennesker værdsætter. Hvis vi opgiver dette standpunkt, opgiver vi også at anse enhver form for gruppesolidaritet som en fordom. Jeg har talt om en fordomsfuld person som én, der anerkender bestemte egenskaber som tilstrækkelige betingelser for at fælde en bestemt type af moralske domme, men som undlader at være konsistent i denne henseende, fordi visse personer (eksempelvis kvinder eller sorte) fejlagtigt formodes ikke at besidde disse egenskaber. Dette er anderledes end den form for fordom, som det etiske standpunkt forsøger at gøre op med: Her vil enhver form for gruppesolidaritet være fordomsfuld, medmindre den kan vise sig at være i harmoni med de mere upartiske kriterier, man kan finde i en etisk teori. Hvis vi forstår en fordomsfuld person på den førstnævnte måde, vil vi besidde de nødvendige ressourcer til at kritisere en person som irrationel og fordomsfuld hvis vedkommende f.eks. ikke vil hyre en sort person til et job, fordi han kun vil ansætte medarbejdere, der er intelligente og flittige. De grunde, der angives som tilstrækkelige, bliver ikke anvendt konsistent, og en effektiv kritik af en fordomsfuld person vil ofte tage form af et forsøg på at udpege, hvordan racistiske eller sexistiske overbevisninger bliver immuniseret over for kritisk refleksion af de personer, som kan have gavn af, at en diskriminerende praksis eksisterer (ibid.: 116). Men hvis vedkommende er konsistent, og kun vil hyre medarbejdere, der er intelligente, flittige og *hvide* bliver spørgsmålet:

Hvad kan vi så sige til ham? Siden vi har afvist kravet om, at solidaritet med en gruppe ikke kan tælle som en retfærdiggørelse i vores tilfælde? I det usandsynlige scenarie, hvor en racist eller en sexist anvender 'han er en mand' eller 'han er hvid' som en begrundelse uden at give nogen yderligere begrundelse for hvorfor at dette skulle være en begrundelse, er der ikke meget, vi kan stille op. Selv hvis vi havde en etisk teori som Singers, der fortalte os, at vi ikke må give en interesse større vægt, fordi den besiddes af et menneske, en kvinde eller en sort, hvem siger så at han ville lytte til os?

Konklusion

Vi abonnerer på en række etiske værdier, vi kan appellere til, når vi vil retfærdiggøre, hvorfor vi behandler et væsen, som vi gør. Iblandt disse er ideen om, hvorvidt dette væsen er et menneske. Mange af de rædsler som dyr bliver udsat for i eksempelvis industrislagting, er noget som vi har grund til at tage alvorligt og bør forsøge at ændre på, og jeg tror, at meget arbejde kan blive gjort ved at udpege forsætligt selvbedrag, rationaliseringer og uvidenhed, der forhindrer folk i at indse den lidelse som dyr bliver udsat for under disse omstændigheder. Pointen er blot, at dette allerede er en *menneskelig* måde at tænke på. Det er vigtigt for os, at dyr bliver behandlet på en ordentlig måde, ligesom det er vigtigt for os hvorvidt et væsen er et menneske, i visse moralsk vigtige henseender. Der er ikke nogen grund til, at vi kollektivt bør forlade vores menneskelige synspunkt fuldstændigt for at regulere hvad vi bør, og ikke bør, finde vigtigt fra et 'højere' synspunkt, universets synspunkt, Guds synspunkt, eller hvad vi vælger at kalde det. Problemet som disse teorier har er, at menneskets moralske status står og falder med dets betydning fra et synspunkt, der ikke er dets eget. Jeg har i denne artikel forsøgt med Williams at forsvare vores brug af 'menneske' som en moralsk signifikant kategori, ved at sætte spørgsmålstegn ved en bestemt form for etisk teoris autoritet til at systematisere vores etiske tænkning fra et maksimalt

upartisk ståsted. Grunden til at være skeptisk over for dette projekt er, at det er svært at finde et tilfredsstillende svar på, hvorfor de kriterier, som denne form for etisk teori gør brug af, ikke altid vil være mindre overbevisende end dem, som det er meningen, at de skal retfærdiggøre. Tanken om, at der måske ikke findes et universelt perspektiv, der ikke er vores, hvorfra bestemte ting kan være moralsk rigtige eller forkerte, eller visse væsener kan siges at besidde en bestemt moralsk status, imens andre ikke gør det, kan virke foruroligende. Men man kan også se det som en befrielse, at vi ikke kan blive tvunget fra noget højere standpunkt til at bestemme, hvad vi skal anse som vigtigt. For i universet findes der altså nogle væsener for hvem bestemte væsener, værdier og handlinger kan have en betydning.

Litteraturliste

- Floridi, L. 2008. Artificial Intelligence's New Frontier: Artificial Companions and The Fourth Revolution. *Metaphilosophy* vol. 39 No. 4/5, 651-655.
- Hume, D. 1875 [1758]. *Essays Moral, Political and Literary*. London: Longmans, Green, an co.
- Ryder, R. 2015. *Speciesism, Painism and Happiness: A Morality for the Twenty-First Century*. Luton: Andrews UK limited.
- Sidgwick, H. 1907 [1874]. *The Methods of Ethics* . London: Macmillan and Company.
- Singer, P. 1993. *Practical ethics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Williams, B. 2006 [1985]. *Ethics and the Limits of Philosophy*. Abingdon, Milton Park: Routledge.
- Williams, B. 2008. The Human Prejudice. I B. Williams, *Philosophy as a Humanistic Discipline* (s. 135-152). New Jersey: Princeton University Press